

N:o 245.

Af herr **Hellberg**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående medling vid uppgörelser om återgång af de till trävarubolagen i vissa landsdelar gjorda upplåtelse af afverkningsrätt.*

Såväl inom som utom Riksdagen har otaliga gånger framhållits det olidliga läge, hvori de bönder i Norrland och Dalarna kommit, som *afhändt sig afverkningsrätten* å sina hemman för lång tid framåt. Och särskildt gäller detta Lappmarken, där utstämpling af skogen blifvit särskildt fastställd till gagn för jordbrukarne och befolkningen. Man har på olika sätt försökt att komma åt det onda, nämligen orsakerna till bolagens jordförvärf. Men det är en lång och tröttkörd väg. Det måste göras något redan nu för att hjälpa dessa stackars bönder i deras kamp för tillvaron, innan det blir för sent. Denna fråga var före i ett par motioner i fjol, n:o 212 och n:o 260, i hvilka yrkades på »en undersökning ur olika synpunkter rörande de till lappmarksbefolkningen donerade statsskogarnas vård och brukande samt förslag till lagstiftning och eventuellt äfven andra åtgärder för upprätthållandet af dessa skogars vid afvittringen afsedda ändamål». De lyckades visserligen ej tillvinna sig bifall för denna gång, men en sådan fråga får ej falla, utan man måste värna om medborgare, äfven om de bo så långt borta som i Lappmarken.

Till följd af de gjorda upplåtelseerna tager det ännu ofantligt lång tid, innan bönderna ha utsikt att få igen sin skog, enär de afhändt sig sin rätt till skogsutsyning på vanligen femtio år. Särskildt efter antagandet af 1889 års lag, som inskränkte afverkningsrätten till 20 år, passade man på många ställen på att, innan lagen trädde i kraft, förlänga

aftalen på längre tid än den nya lagen medgaf eller på 50 år. Exempelvis må nämnas, att i största delen af Västerbottens lappmark tiden för utstämpningsrättigheternas öfverlåtelse utlöper efter 1920. I Sorsele socken utgå de flesta kontrakten först 1939, och liknande är förhållandet på andra ställen. Den befolkning, som skall vänta så länge, kommer under tiden att kämpa sig till döds.

Denna fråga, frågan om trävarubolagens och böndernas mellanhandlande genom upplåtta afverkningsrättigheter, har på senare tiden blifvit synnerligen aktuell. Bolagen synas nämligen blifvit villiga att mot vissa villkor låta bönderna återfå köpekontrakten. Och kunde endast dessa villkor lämpas och jämkas, så att de blefve antagliga, torde det ej lida något tvifvel om att denna väg, frivillighetens, vore i brist på mera genomgripande och rättvisa åtgärder åtminstone en utväg att nu eftersträfvade, ett mål att söka vinna. Bolagen, som sålunda sett sig gå mer och mer miste om de stora vinster, som de förut fått från hemmansskogarna, synas därför på senare tid hafva blifvit alltmer hugade för *frivilliga öfverenskommelser om afverkningsrättigheternas återgång*. Men då uppstår frågan, om ej statsmakterna borde vara både berättigade och skyldiga att just nu här ingripa. Å ena sidan stå bolagen med sitt vinstbegär och å andra sidan en befolkning, i många fall helt nära förtviflan, som i en öfverenskommelse nära nog till hvilket pris som helst ser sin enda möjlighet till fortvarande existens. Får därför saken ha sin gång utan vidare, blir följden den, att sådana öfverenskommelser göras i många fall så, att bönderna komma ur askan i elden: genom att liksom de lockades att för så godt som ingenting sälja sin skog i början, så skall man nu säkerligen söka att få dem att köpa igen hvad som återstår, för oskäligt höga pris. Det bör nämligen härvid upplysas, att bolagen i regel för öfverenskommelserna fordra att få skog eller timmer efter visst pris till vissa penningssummor. Hufvudsaken blir då den, att dessa summor blifva lämpliga, så att bolagen med skälig vinst å sina rättigheter ändock nödgas lämna något kvar för hemmanet och hemmansägaren. Och just härvid, för att reglera detta, önskar man nu, att Riksdag och regering skall, utan att träda någons rätt för nära, komma till hjälp. Här i landet tillsätter staten medlare i tvister mellan arbetare och arbetsgivare. Staten har sålunda särskilda förlikningsmän vid tillfälliga konflikter vid arbetsaftal. Men häruppe har pågått en permanent intressekonflikt mellan ett öfvermåktigt bolagsintresse och ett underkufvadt folkintresse. Hvarför skulle ej staten här ock kunna uppträda som medlare?

Och att det vore af mycket stor *nationalekonomisk betydelse*, om öfverenskommelser på rimliga villkor kunde komma till stånd, torde en hvar med förhållandena förtrogen kunna intyga. Som förhållandet nu är, kan ingen god skogsvård komma till stånd; skog förfares och användes i många fall på ett helt och hållet oekonomiskt sätt. Det förhåller sig nämligen så, att bönderna ha rätt till husbehofsskog utan någon kontroll. I stället för att då hushålla och använda mindre godt eller skadadt virke tillgripa de det allra bästa och ofta i mycket större utsträckning, än som egentligen är af behovet påkalladt för det särskilda tillfället. Den tanke, som därvid har ledt och leder dem, är å ena sidan att tillfoga bolagen skada, och å andra sidan synes det dem likgiltigt att spara och hushålla med skogen, som de icke ha utsigt att få igen på 50 år — således aldrig i sin egen och knappast i barnens lifstid. Följden häraf är i denna stund den, att denna egendom alltjämt delvis förfares eller i allt fall utnyttjas på ett långt ifrån ekonomiskt sätt.

Men saken har ock en annan icke mindre viktig sida, en *socialpolitisk*, som borde göra det ännu mera angeläget och äfven berättigadt för statsmakterna att genast ingripa. Det är nämligen så, att dessa ständiga strider och de i följd af förenämnda missförhållanden uppståndna ekonomiska svårigheterna skapat en bitterhet i sinnena, som till sist kunde bli ödesdiger, därest ej något allvarsamt åtgöres för dess lindrande och upphäfvande.

Icke allenast enskilda personer, utan äfven kommunalstämmor och pressen hafva börjat sysselsätta sig med denna sak. Så säges t. ex. under rubriken »Medlare eller förlikningsmän i frågor berörande bolag och bönder» i tidningen Umebladet för icke så länge sedan i denna sak bland annat följande: »— — ett konstaterande af det faktum, att det skulle bli till stort gagn, om bolagen på drägliga villkor ville låta bönderna återköpa åtminstone en del af de försålda afverkningsrättigheterna. — — Fråga har därför uppstått, huruvida ej *staten* för att nu i möjligaste mån underlätta detta syfte här borde kännas skyldig ingripa genom tillsättande af medlare eller förlikningsmän med i tillämpliga delar samma syfte som statens förlikningsmän i arbetstvister. — — Kunde skogen snart och utan allt för hårdt anlitande återbördas till hemmansägarna, torde det med befolkningens kända stora inbördes hjälpsamhet sedan näppeligen behöfva förekomma något statens mellankommande ens vid ett eller annat inträffande svagår. Jordbruket komme då äfven helt naturligt att snart få ett nu ej möjligt eller ens anadt uppsving, blefve således i sig själft starkare att möta en och annan svårighet samt kunde baseras på sådana grunder

och odlingar, som uteslöte eller åtminstone gjorde felslagna skördar sällsynta. Det lärer väl sålunda ej kunna råda något tvifvel om behöfligheten af statens mellankommande, af någon dess åtgärd för missförhållandenas afhjälpande i detta fall.

»Men då framställer sig en annan fråga: Skulle dessa medlare eller förlikningsmän kunna uträtta något? Ja, när statens förlikningsmän i arbetstvister först tillsattes, trodde nog många, att det ej mycket skulle tjäna till, men erfarenheten torde dock redan nu hafva visat något helt annat. Så skulle utan tvifvel äfven bli fallet här, ty det är nu en gång så, att en uppgörelse, låt vara absolut frivillig, dock måste få en helt annan karaktär, när en det allmännas offentliga förtroendeman har sin hand med, och parterna måste gifvetvis moraliskt taga intryck redan af den omständigheten, att staten genom tillsättandet af »medlare» gifvit synbart uttryck för sin önskan, att öfverenskommelser och uppgörelser måtte komma till stånd. Sålunda torde det ganska bestämdt kunna påstås, att »medlarne» skulle få en god mission att fylla, och att, därest de eljest motsvarade det gifna förtroendet, hvilket man väl säkert torde kunna förutsetta, de ock skulle föra saken till godt resultat. Detta så mycket mera som i fråga om här nämnda mellanhafvanden förhållandena i de allra flesta fall äro sådana, att uppgörelser med verklig vinst för båda parterna mycket väl ginge för sig, endast litet ömsesidigt tillmötesgående kunde åstadkommas.»

En del kommunalstämmor ha äfven uttalat sig i frågan. Så har jag fått mig tillsändt utdrag af det protokoll, som förts vid behörigen utlyst kommunalstämma med Stensele socknemän i Stensele kyrkoby den 28 sistlidne mars, och hvori säges: »Socknemännen beslöto uttala sig för behovet och önskvärdheten af att *särskilda förlikningsmän* af staten tillsättas med uppdrag att såsom medlare tillhandagå vid inträffande underhandlingar och uppgörelser mellan jordägare och bolag om återköp af afverkningsrätt å hemmansskogar. — Åt kommunalstämmans och kommunalnämndens ordförande uppdrogs att öfversända detta uttalande till ortens representant i Riksdagens Andra Kammare med begäran, att han måtte inom Riksdagen verka till förmån för berörda syfte.»

Äfven grupper af landtmän hafva förenat sig om uttalanden i samma riktning. I Umgransele by i Lycksele socken hafva icke mindre än *elfva* bönder enat sig om följande skrifvelse till mig: »Emedan till vår kännedom kommit, att ni uppmanats verka därför, att staten tillsatte *särskilda* förtroendemän eller medlare med uppdrag att söka *åvägabringa* och för-

medla frivilliga öfverenskommelser mellan trävarubolagen och bönderna om skogsafverkningsrättsupplåtelseernas återgång eller upphäfvande, vilja äfven vi uttala vår lifliga öfvertygelse om en dylik åtgärds behöflighet och nytta samt på det enträgnaste anhålla, att ni ville så fort som möjligt väcka fråga härom i riksdagen och af alla krafter söka bringa densamma till en lycklig lösning.»

Jag har velat anföra dessa uttalanden från stämmor och sammanslutningar af bönder för att visa, att det icke är fråga om en eller ett par personers enskilda tycken och åsikter, utan att det är något som så att säga arbetat sig fram på många håll hos folket, som i ernåendet af ifrågasatta syftemålet ser snart sagdt enda utvägen från total undergång.

Af enskilda bönders åsikter härutinnan torde följande utdrag förtjana framhållas: — — »Såsom ni torde veta, så har å de allra flesta hemman här i Lappland skogsafverkningsrätten öfverlåtits för längre tid framåt till bolagen. Därmed har ock det naturliga stödet för jordbruket fallit och svårigheten att kunna lefva på detsamma ökats, hvarjämte möjligheten att genom nya odlingar och delning af de förutvarande hemmanen bereda bröd åt en ökad befolkning nära nog försvunnit. Eller hvad är männen orsaken till den stora emigrationen, som från detta län¹ synes vara högre än från de flesta andra, och från länets lappmark allra högst i förhållande till folkmängden? Hafva vi ej, må tro, att söka en af de främsta orsakerna därtill i den svårighet till dräglig utkomst, som blifvit en följd just af den brist i lagstiftningen, som tillåtit en okunnig befolkning att för en ringa penning beröfva sina hemman det stöd, som eljest synes hafva bort enligt naturens ordning orubbligt vara fäst vid hemmanen, och som tillåtit den mindre samvetsgranna spekulation, hvars följder vi bittert få vidkännas? — — Helt visst är det i många fall så, att trodde bonden sig om att kunna rida ut väntetiden och bibehålla hemmanet, så stannade han, men då skulderna årligen ökas, och det sålunda börjar te sig mörkt för honom att kunna bibehålla hemmanet de till synes långa, långa år, som återstå, tills hemmanet kunde börja gifva *honom* hela afkastningen och därmed äfven bröd nog, hvad är då naturligare än att han ger sig af, medan han ännu har kvar så mycket som till resan. Hvad jag nu med det sagda velat framhålla är, att något borde göras och göras snart, äfven för att om möjligt bota detta — kanske det allra värsta — onda, som åstadkommits genom afverknings-

¹ Västerbottens.

rättsupplåtelse — — många förslag — — frivilliga öfverenskommelser om afverkningsrätternas återgång — — medlare eller förlikningsmän — — skyndsamt framföra frågan, ty saken brådskar. Det kunde eljest lätt hända, att de beslut som i saken till sist möjligen fattades, komme för sent, och därigenom endast blefve af likadan betydelse som lagen om förbud för bolag att förvärfva fast egendom, som ju tillkommit först *sedan* bolagen redan förvärfvat en stor del af den fasta egendom, hvilken bort vara genom densamma skyddad. Saken brådskar därför, och innan nästa lagtima riksdag äro säkert en hel del öfverenskommelser redan träffade, till föga båtнад för många af de bönder, som ingått desamma, och säkert äro utsikterna och betingelserna för ett godt resultat af medlareverksamheten *då* mycket sämre än *nu*. — — Att saken verkligen är af brådskande natur, har jag blifvit mer och mer öfvertygad om, ty hvart man kommer här i Lappmarken, är nu allmänna samtalsämnet bland bönderna just dessa möjligheter till uppgörelser. Ej underligt heller, ty då man suttit 30—40 år i ett mörkt fängelse och plötsligen ser porten öppen, nog vill man fortast möjligt komma ut, och icke kan man då så noga öfvertänka, om villkoren för frigifvandet äro något hårda. Jag tror, att vi bönder nu stå inför en kritisk period, något liknande den för 35 å 40 år sedan, då de flesta bönderna sålde afverkningsrätterna. Därför borde ock statsmakterna nu känna som en plikt att utan väntan på vidlyftiga utredningar räcka oss en hjälpande hand, sålunda i någon mån godtgörande, hvad föregångarna i den lagstiftande församlingen brustit i föresyn på ett område, där lagstiftningen redan från början bort komma den då jämförelsevis okunniga befolkningen till hjälp.»

Af det hittills framförda torde nu med tämlig tydlighet framgå, att hos befolkningen i Lappland förefinnes en *stark önskan* att erhålla sådana medlare, hvarom här ofvan talats; att ett *verkligt behof* af sådana föreligger på grund af att böndernas ekonomiska svaghet i allmänhet icke tillåter dem att handla fritt, till följd hvaraf de gifvetvis måste ligga under och godtaga den andra partens erbjudanden, därest ej något stöd från det allmännas sida kan erhållas; samt slutligen att *det allmännas intresse* fordrar, att missförhållandena blifva i möjligaste mån rättade eller helst afhjälpta, för att nu ej tala om den skyldighet, som förefinnes för statsmakterna att räcka en hjälpande hand.

I detta sammanhang torde dock till sist böra framhållas, att de nu ifrågasatta förlikningsmännens uppgift i så måtto måste skilja sig från den uppgift, som tillkommer förlikningsmän i arbetstvister, att det här

särskildt tillkommer dem att närmast vara ombud och målsmän för den i detta fall mycket svagare parten eller allmogen. De skola sålunda å hemmansägarens vägnar sätta sig in i det föreliggande fallet. Säkerligen har nämligen tanken på dylika uppgörelser ursprungligen väckts från bolagens sida, hvilka genom den på det sista året inträdda strängare bestämelsen för utsyning gått miste om en stor del af sin förra vinst af skogen. Det ställer sig då för dem naturligtvis önskvärdt att kunna tillgodoräkna sig lika stor vinst genom att locka bönderna att ikläda sig däremot svarande skuldförbindelser mot det att bönderna blifva lockade att såsom valuta mottaga utstämplingsrättigheten för den återstående kontraktstiden i dessa rättigheters numera reducerade utsträckning.

Slutligen måste framhållas, att den nu föreslagna utvägen icke är något universalmedel, som hjälper för alla fall. Det skall nog komma att lända till gagn mångenstädes och i synnerhet där, hvarest bonden ännu har några resurser kvar att tillgripa, men det kommer antagligen att kvarstå en mängd fall, där andra åtgärder på lagstiftningens väg erfordras.

På grund af hvad sålunda här ofvan framhållits, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt i lappmarkerna eller eventuellt Norrland och Dalarna af särskilda personer med uppgift att medla mellan trävarubolagen och bönderna vid frivilliga uppgörelser om afverkningsrättsupplåtelsers återgång och att därvid särskildt bevaka böndernas intressen.

Stockholm den 15 april 1909.

E. F. Hellberg.